Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	Hansen, Carl.
Titel | Title:	Tulipanen, dens Historie og Dyrkning.
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : H. Christensen, i Hovedkommission ; Kristiania : Grøndahls & Søn, 1900
Fysiske størrelse | Physical extent:	32 s. :

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

TULIPANEN,

DENS HISTORIE OG DYRKNING.

AF

CARL HANSEN.

I HOVEDKOMMISSION:

H. Christensens Boghandel,
Kjøbenhavn V.

Grøndahl & Søns Boghandel,
Kristiania.

26. 66.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130019428932

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

TULIPANEN,

DENS HISTORIE OG DYRKNING.

AF

CARL HANSEN

I HOVEDKOMMISSION:

H. Christensens Boghandel,
Kjøbenhavn V.
1900.

Grøndahls & Søns Boghandel,
Kristiania.
1900.

TULIPANER.

Grandiose Tulipaner!
Løvspringstidens skønne Flaner.

Kunstnerstolt Naturen maler
Paa de mejslede Faconer:
Fra de hvide Festpokaler
Over gule Æggeblommer
Til de røde Lysbaloner
I den skære Løvsprings-Sommer.

Farver for de kræsne Ganer
Grandiose Tulipaner!

Fr. Skousbo.

RØDE TULIPANER.

Det hele Bed derude staar i Flammer!
— Velkommen frem i røde Tulipaner:
Jeg ser i eders frejdigt baarne Faner
Faklerne i Somrens Brudekammer,
Der Vejen for den høje Hersker baner!

Fr. Skousbo.

❊

„Hun skal have Kinder som den røde Tulipan
Og Øjenstene, som kan rigtig skinne."

(Æventyr paa Fodrejsen) Hostrup.

TULIPANER.

„Liden Else sidder lunt ved sin Faders Urtegaard
Med sin flittige Rok og rundt om Stolen staar:
Pioner, Tulipaner og Buxbom, Krusemynt."

(Træsnit) Chr. Winther.

❊

„Jeg giver dem slet ingen Skoser,
For di er som Nat imod Da'en,
For di er blot Liljer og Ro(v)ser,
Men du, du er en Tulipan!"

(Skyttelars Vise i »Fastelavnsgildet«)

E. Bøgh.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

CARL HANSEN: Tulipanen, dens Historie og Dyrkning.

Ingensomhelst Blomsterplante, end ikke Nutidens kostbareste Modeplante, har hidtil naaet saa høj en Pris som i sin Tid Tulipanen. De nu saa moderne Orchideer betales vel undertiden, naar det er nye Arter og Kulturformer eller særligt veldyrkede Eksemplarer, med indtil nogle faa Tusinde Kr. pr. eneste Potteplante, men et eneste Tulipanløg har engang

Tulipa Gesneriana, var. Flamande

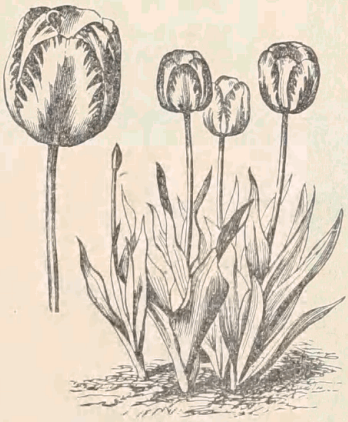

Tulipa Gesneriana.

i Tiden været langt højere skattet. Tulipanen har mere end nogen anden Plante været Genstand for Amatørers og Forretningsfolks Opmærksomhed og gav paa et vist Tidspunkt Anledning til den vildeste Spekulation og Svindel, der hidtil er bleven drevet med Blomster.

Blomstervenners og andres Havesyge traadte derved frem under alle mulige Former, og aldrig har vist nogen Blomst sat saa mange Sind i Bevægelse og Oprør som den Gang, da det endog for en og anden gjaldt Livet at eje en saa sjælden Skat, som et eneste Løg af en bestemt og ny Tulipanart eller Varietet.

Man har ment, at en Narcissus hos Plinius kunde være Navnet for en Tulipan. Første Gang omtales Tulipanen i Midten af det 14de Aarhundrede af den persiske Digter,

Dervisch og Lærer Hafiz, der i høje Toner priser de brogede Blomsterbægere, der frejdigt hæve sig i Vejret som for at begære en Drik Vin!

Et andet Sted siger han, at selv Cypresser og Roser ikke behage, naar Pigen, skøn som Tulipanen, ikke er til Stede. Tulipanen maa derfor have været kendt i Persien maaske allerede i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede; thi Hafiz døde i en meget høj Alder nærved sin Fødeby Schira i Aaret 1389. Der er nogen Grund til at antage, at den store Tulipan er en Perserinde af Fødsel. Den tyske

Tulipa Gesneriana, var. flore pleno.

Tulipa cornuta

Gesandt Augier Ghislende Busbecq siger i sin Rejsebeskrivelse, at hans Tolk i Adrianopel kaldte Blomsten „Tulipan", og at dette Ord skulde stamme fra det persiske Dulband, hvormed ogsaa betegnes det Stykke Neldedug, hvormed Osmanerne omvikle deres Hue og Hoved. Dette Ord blev saa senere til „Turban". Man har altsaa fundet en vis Lighed imellem denne Hovedbedækning og Tulipanblomstens Form, og Thulband og Dulband er bleven til *Tulipan*, et Navn, den senere rent eller med nogle Ændringer har beholdt i mange Lande. Den hedder saaledes i Danmark, i Norge og i Spanien Tulipan, i Sverrig Tulpan eller Tulipan, i Tyskland hyppigst Tulpe, men Benævnelser som Tulipan, Tulipane, Tulipant, Tulipa, Tulp, Gartentulpe forekomme ogsaa. I Frankrig hedder den

Tulipe, i England Tulip, i Italien har den Navne som Tulipano, Tulipano d'Olando, Lansettoni og Tromboni, og i Nederlandene og i Holsten hedder den Tulp. Størstedelen af disse Benævnelser vise hen til den orientalske Oprindelse. Paa Tyrkisk og Nypersisk kaldes Tulipan nu Laleh, medens den dog ogsaa i Tyrkiet er bleven kaldt Tubilent og Tulband. Tyrkiet kan ikke være den store, højskaftede Tulipans Hjemstavn; der findes nemlig intet græsk Navn for den, der kunde tyde hen

Tulipa Gesneriana, var. Parisienne.

Tulipa Gesneriana (hortensis).

paa, at den kunde være kendt i Konstantinopel paa de græske Kejseres Tid. Man har derfor i Tyrkiet fra første Færd af kaldt den Laleh, fordi den var persisk og hørte til Liljerne. Hos de gamle Grækere omtales den ikke, og med Henblik paa den Hafiziske Digtning er der derfor størst Sandsynlighed for, at den smukke, store Tulipan stammer fra Persien, og at den derfra er vandret til Taurien, hvor den sikkert er bleven dyrket i Byerne Kaffa og Karabé, og derfra er den saa bleven ført til Konstantinopel.

Thomas Moore omtaler den i sin „Lalla Rookh" og betegner den som den persiske Blomst. Alt dette tyder

paa, at Tulipanen er af persisk Oprindelse, men dermed skal ikke være sagt, at Persien er dens eneste Hjemland.

En meget nærstaaende Form, Steppetulipanen, er af de Rejsende Pallas og Marschall von Bieberstein bleven fundet paa Krim.

Den nogaiske Steppe, der strækker sig fra Kiew til Odessa over Landtangen Perekop ned til Bjergenes Rand, er maaske Steppetulipanens rette Hjem. Blomsten er ildrød med sorte Pletter. Det er derfor ikke denne Tulipan, der første Gang omtales af en Europæer; thi Busbecq fremhæver

Tulipa suaveolens (Duc van Tholl). Tulipa præcox.

netop Mangfoldigheden i Farverne og det statelige Udseende hos den persiske Tulipan, og det er denne, der er af størst Interesse i historisk Henseende, hvorimod Steppetulipanen nærmest kan sammenlignes med de noget mindre pragtfulde Tulipanformer, der er vildtvoksende flere Steder i Europa, navnlig i Grækenland og i Italien, T. silvestris bl. a. ogsaa hos os.

Det oprindelige tyrkiske Navn for Tulipanen er altsaa Laleh, hvilket Navn sikkert stammer fra Persien. Det findes i den af Dietz oversatte „Lovsang af den tyrkiske Scheick Mahomed *Lalezari*“ til Ære for Tulipanerne. Men Laleh er ogsaa ifølge Hehn utvivlsomt et persisk Ord, og Lilien hedder ligeledes Laleh paa Persisk. I Lovsangen faar man allerede et Begreb om, at der i Orienten har eksisteret en Slags Tulipanrus, idet den i høje Toner omtales i Rang med

Hurris og som noget meget elsket, højt skattet og kostbart. Jones citerer i sin Grammar of Persian Language følgende Sentens, der ogsaa viser, hvorledes Blomsten blev skattet i Orienten: „Naar Vinens Sol stiger op af Bjergets Østside, bliver den Drikkendes Kinder til en Have, i hvilken Tusind Tulipaner spirer frem.“

Tyrkerne vare i Europa i lang Tid ene om at dyrke Tulipanen; den har t. Eks. i Serailets Haver i Konstantinopel sikkert været plejet med Omhu allerede i det 15de Aarhun-

Tulipa turcica (T. Dragonne). Tulipa Greigi.

drede, medens den først i Midten af det næste Aarhundrede blev kendt i det civiliserede Europa. Hos Tyrkerne blev det af Hafiz besungne 6-tallige Blomsterbæger mere flertalligt og fyldigt, idet de 6 sorte Støvdragere ogsaa blev til farvede Blomsterblade, og saaledes fremkom efterhaanden de pragtfulde, mangefarvede, fyldte Tulipaner.

Damerne i Serailet plejede dem vistnok med forholdsvis størst Forkærlighed; for mange af dem var Tulipanen netop den Blomst, der, mere end nogen anden, mindede dem om deres Hjemstavn, deres Ungdom og deres Frihed. Hvert Aar fejrede Serailet en Tulipanfest. Sultanen har gennem lange Tider anset det for et smigrende Bevis paa Haremsdamernes Kærlighed og Hengivenhed, naar de til Ære for ham foran-

staltede en saadan Fest i deres Haver. Tulipanfesten fejres med stor Pomp og Pragt og navnlig med glimrende Illumination. Tulipanfloret er ordnet amphiteatralsk, for at det skal være muligt at overse hele Mangfoldigheden og Farvepragten paa én Gang. Der bredes Tæpper paa Jorden, og da Tulipanen ikke videre beriger Luften med Duft, bliver der benyttet en Masse kostbare og berusende Essentser, som gennembølge Haven med den herligste Duft. Naar alt er forberedt, hente

Tulipa Clusiana. Tulipa Billietiana

de rigt smykkede Fruer Sultanen og føre ham i festlig Procession omkring i Haven, der minder om Æventyr i Tusind og én Nat. De smukkeste Blomster præsenteres for Sultanen under Betegnelser som: Lyksalighedens Drøm, Evighedens Hemmelighed, Kærlighedens Eliksir osv.

Tyrkerne have bl. a. kaldt Tulipanen for „Skabelsens Blomster-Mesterstykke", og de have i alt Fald en Tidlang glemt den ellers saa fejrede Rose for Tulipanen, der var Genstand for en sværmerisk Kultus.

Der laa i Orientalernes Blomsterrus et virkeligt poetisk Aandepust. De forherligede den elskede Blomst som Symbol paa Pragt og Højhed.

En hel anden Rolle har Tulipanen som „Blomstervidunder“ spillet i det vestlige Europa. Det var først noget ind i anden Halvdel af det 16. Aarhundrede, at Tulipanen blev bekendt i Tyskland. Flere Gesandter ved det tyrkiske Hof sendte Tulipanløg til Augsburg til Kejser Ferdinand den Første. Busbecq, der, som foran meddelt, havde set Planten i Adrianopel, fik Lejlighed til at gense den ved Shaw i Syrien og i Chardin. I det nordlige Arabien fandt han den til sin Forbavselse i Flor samtidig med Hyacinther og Narcisser

Tulipa sylvestris.

Forskellige sentblomstrende Tulipaner.

næsten ved Midvintertide. Han udtaler i sine Beretninger sin Beundring over Mangfoldigheden og Farvepragten hos de mange smukke, dyrkede Tulipaner, som han fandt sammen med en stor, gulblomstret Stamform. Busbecq var en flamsk Adelsmand, der ligesom Sultan Soliman den 2den var en meget stor Blomsterven. Soliman var en stor Kriger; men ogsaa en baade dannet og kundskabsrig Fyrste, og ham skyldes det, at Busbecq fik Tilladelse til at færdes frit omkring og opsøge og sende os saa pragtfulde Planter som Hyacinthen, Kejserkronen, Syrener, Kastanier osv. Busbecq har nedskrevet sine „Beretninger“ om Tyrkernes Interesse for smukke Blomster og bl. a. om Tulipanrusen. Den navnkundige Svejtser, Botaniker Conrad Geszner, som blev kaldt det 16de Aarhundredes Linnæus, saa i April 1559 Tulipanen i Blomst i Senator

Heinrich Herwarts Have i Augsburg, til hvilken Have Løget sagdes at være kommet fra Persien over Konstantinopel. Han leverede den første Tegning og Beskrivelse af Planten, som han kaldte Satyrium erytronium, der af Linné blev opkaldt efterGeszner,og saaledes fik denNavnet *TulipaGesneriana.L.* Geszner har dog vist næppe set den oprindelige Tulipanart, men derimod en udpræget Varietet.

Papegøie- og Bybloem-Tulipaner.

Tulipa Gesneriana var. hâtive.

Efter at Geszner havde gjort Planten bekendt, vandt den snart Udbredelse, og den blev blandt andre Steder dyrket med stor Forkærlighed i Wien, hvor Botanikeren Clusius efter 1573 skrev meget om den.

De velhavende Blomsterelskere i Wien ofrede store Summer paa at indføre Tulipanløg fra Konstantinopel. Der var stor Kappestrid om, hvem der i Haven kunde have de smukkeste Tulipaner; Jalousien var stor, hver Gang der i en eller anden Have opdukkede en ny Farve eller Form. Sligt skal have foraarsaget mangen Blomsterven søvnløse Nætter.

Allerede i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede nævner Elsholtius i sin Bog om Havekunst 216 forskellige Sorter. Der nævnes, at den Plantedyrker, der paa hin Tid kunde

møde med nye Former og Farver, blev bestormet med Anmodninger om at afgive Løg. Prisen var en Biting, naar blot Løget var bekendt for at give smukke, usædvanlige Blomster med smuk Farvetone, og naar det havde et velklingende Navn. Allerede Geszner havde omtalt, at de kostbare Tulipanløg vare spiselige. Herom taler ogsaa i 1644 Botanikeren Rembertio Dodonaeus; han siger endvidere, at Tulipanen tidligere skal være bleven kaldt Pythron. Blomsten blev altsaa køjt skattet, og nye Varieteter fik derfor Navne efter berømte Personer, efter Byer og efter moderne eller kostbare Ting, Sjældenheder osv. Sikkert blev Navnelisterne undertiden for lange, da det vanskeligt kunde undgaas, at en og samme Varietet fik flere Navne.

I Italien indførtes Tulipanen tidligt men satte ikke Lidenskaberne i Bevægelse, omend den ogsaa der var et af Moden forkælet Barn.

Til England kom Tulipanen 1577 fra Wien. Den blev velvilligt modtaget uden dog at vække saa megen Opsigt som i enkelte andre Lande. Elleve Aar senere fandtes den i den lærde Hr. de Peires's Have i Aix i Provence, og den blev i Frankrig ved Aarhundredskiftet og de følgende Aar alles Yndling. Der er bleven sagt, at Busbecq skulde have sendt den direkte til Holland i 1560 til Apotheker Wulrih Kiewertz Have.

Hvorledes de første Tulipaner iøvrigt kom til Holland og Belgien er vanskeligt at sige; man fortæller, at en større Købmand fra Antwerpen Aaret 1588 ved Siden af andre Varer ogsaa erholdt en Sending Tulipanløg fra Konstantinopel, men da Værdien var ham ubekendt, troede han, det drejede sig om en ny Delikatesse, og han lod derfor en Del af dem stege og spiste dem til Aften med Eddike og Olivenolie. Resten kom med nogle Haveurter ned i Havehuset, hvor en anden Købmand (George Rye), som var en stor Blomsterelsker, opdagede dem, og fik Lyst til at gøre et Forsøg med dem. Det er dog ikke bestemt paavist, at det var ham, der var Grundlæggeren af den berømte hollandske Blomsterløgavl.

Til Holland maa Tulipanen i alt Fald være kommet noget seere end til Tyskland. I Begyndelsen af det 17de

Aarhundrede blev den i Holland alles Yndling, og den blev snart Genstand for en saa sindssyg Spekulation, at man, i alt Fald for Blomsters Vedkommende, aldrig hverken før eller siden har kendt Mage dertil. Holland blev i det 17de Aarhundrede den alt overragende Handelsmagt, der koncentrerede begge Indiernes Produktion, og magnetisk tiltrak den sig hele Handelsverdenen. Genuesiske Handelsherrer og andre byggede sig saaledes Paladser i Amsterdam og indrettede sig der paa fyrstelig Vis i Levemaade, Pragt og Luksus. Fra Italiens og Levantens Havnestæder førte Spekulanter alt det sjældne, der kunde opdrives, til Torvs i Amsterdam, og pr. Akse tilførtes der østfra, fra fjærne Lande, de sjældneste Planteskatte. Hollænderne, som ellers under mange Forhold have vist sig besindige og lidenskabsløse, bleve pludselig grebne af en Blomstermani, der udartede til et komplet Raseri, og Tulipanen var Centrum for alt dette.

I Begyndelsen var det navnlig de mange Vævere i Haarlem, der befattede sig med Dyrkning og Forædling af Tulipanen. Disse Vævere havde Smaahaver udenfor Staden, hvor de tilbragte Søndagen og anden Fritid, og deres Hovedbeskæftigelse i Haven var Blomsterdyrkning og Kortspil. Handelen med Blomsterløg gik der ret livligt for sig; men den udviklede sig senere til en feberlignende Paroksysme, som i Literaturen er bleven kaldt den hollandske Tulipomani. Foranledningen hertil var for en stor Del den Omstændighed, at Aristokratiet i Paris havde antaget den Mode, at Damerne ikke længer overvejende smykkede sig med Brillanter og deslige, men derimod med Blomster, og det var saaledes meget fint at pryde venstre Bryst med smukke Tulipaner. Der opstod derfor en Væddestrid om, hvem der kunde møde med de sjældneste og smukkeste Tulipanblomster. De faa Tulipaner, der dyrkedes ved Paris, forsloge ikke til den stadig stigende Efterspørgsel, og derfor søgte de franske Handlende til Haarlem for at indkøbe smukke Tulipaner og gave derved Stødet til den vilde Spekulation, som fandt Sted i nogle Aar. I Aarene 1634 til 1637 fandt de mærkeligste Handeler med Tulipaner Sted i Amsterdam, Utrecht, Leyden, Rotterdam, Haag osv. De Handlende, som mødte med Tulipaner paa Handels-

pladserne, vare sædvanlig hverkenTulipandyrkere eller Gartnere, — det var dem ikke om at gøre at udbrede en eller anden god Tulipansort,men slet og ret drejede det sig om at gøre Forretninger. Køberne vare heller ikke hverken Havevenner eller Blomsterelskere, som for enhver Pris vilde erhverve sig en smuk og sjælden Blomst for at kunne glæde sig over at eje noget saa smukt og sjældent. Nej, det drejede sig i de Aar ikke derom, men kun om Spekulationsforretninger,i hvilke hele Befolkningen paa det livligste tog Del. Alle købte og solgte Tulipanløg, fordi disse vare saa søgte, og fordi Efterspørgslerne stadig fik Priserne til at stige højere og højere. Den hollandske Handelsstand, siges der i en Beretning fra hin Tid, saa i denne ejendommelige Blomsterhandel en uudtømmelig Velstandskilde for Landet. Det var nemlig en almindelig Mening, at intet Steds egnede Jordbunden sig saa godt for Tulipaner som netop der. I Begyndelsen forskaffede Blomsterdyrkere i Haarlem sig en stor Mængde Tulipanløg fra Lille, fra det daværende franske Flandern, hvor Gejstligheden den Gang, og lige til den franske Revolution, med stor Iver lagde sig efter Dyrkningen af Tulipanløg. Men Franskmændene bleve snart overtrumfede, og Haarlemmerne udfandt, at deres Jordblanding var særlig udmærket for denne Kultur, der jo iøvrigt har hævdet sit Ry til seneste Tid. Spekulationen udartede bl. a. til, at Forretningerne for en Del førtes som en Slags Papirpenge-Svindel. I mange Tilfælde fik Køberne slet ikke det paagældende Løg, men kun et Bevis for, at de havde købt det, for at der var afsluttet en Leveringskontrakt, og dette Papir solgtes saa igen til højere Priser. Saaledes stege Priserne til det utroligste. Den værste Svindel bestod i, at de saakaldte købte og solgte Løg ofte kun eksisterede i Fantasien hos de forskellige Svindlere. Derved lykkedes det for en og anden i Løbet af kort Tid at blive en rig Mand. Det er blevet konstateret, at der saaledes i de hollandske Byer i den Tid er bleven noteret over 10 Millioner Tulipanløg. Alle vilde befatte sig med Tulipanhandelen. Enhver vilde hurtigst muligt være rig. Det var jo ikke meget vanskeligt at tiltrække Tulipanløg, dertil følte alle sig baade kaldede og berettigede, og den, der havde Løg, handlede

med dem. Urtepotter steg ogsaa uforholdsmæssig højt i Pris. Der var ikke Brug for mange Urtepotter i Væksthuse, men enhver indrettede sig pludselig paa i sine Værelser at have et Tulipandrivhus, og et saadant fandtes saavel hos den mere fornemme som hos den jævne Del af Befolkningen. Der eksisterede særlige Lokaler og særlige Markedsdage, paa hvilke Tulipanhandlerne indfandt sig; det hele lignede en Børs, og det er blevet paastaaet, at Navnet Børs for et Købs- og Salgslokale først den Gang skal være fremkommet, fordi Handelsfolkene kom sammen i et Hus i Brügge i Flandern, der tilhørte den adelige Familie „van der Beurse".

Et mere blandet Publikum end det, der paa Markedsdage optraadte i et saadant Lokale, har man vist aldrig senere set paa en Børs. Man saa dér Handelsfyrster, Grever, Baroner, Damer, Købmænd, Haandværkere, Bønder, Skippere, Daglejere, Syersker, Tjenestepiger og Karle, Fiskerkoner og Børn. Alle Stænder og Aldere vare repræsenterede, og alle vare angrebne af Epidemien, af Tulipanfeberen, og alle forsøgte de at spekulere. De, der ikke havde rede Penge ved Haanden, dreve Tuskhandel og gave i Bytte kostbart Værktøj, Klæder, Smykker, Huse, Agerland, Kvæghjorder osv. blot for at komme i Besiddelse af Tulipanløg og for atter igen hurtigst muligt at sælge disse til højere og højere opskruede Priser. Tulipanløgene solgtes meget ofte efter Vægt. Vægtenheden var en Acen (Ass.), den mindste daværende Vægtdel, og der gik 9728 paa et Pund. Priserne vare den Gang forholdsvis meget højere, eftersom Guld og Sølv da havde en langt højere Værdi end nu. Imellem Blomsterhandlerne bestod den Gang en særlig udnævnt Komité, der havde det Hverv daglig at træde sammen og at modtage de Tulipaner, som bleve udbudte til Salg. Denne Komité noterede den nøjagtige Vægt og foranstaltede de offentlige Auktioner, der altid vare stærkt besøgte af Spekulanter. I Skrifter fra den Tid gives Meddelelser om de fabelagtige Priser, der betaltes. Følgende faa Eksempler give et Begreb herom.

Et Løg af *Rood und Geel van Leiden* i Vægt 5,15 Acen indbragte ved første Salg 46, og nogle Dage efter

blev det betalt med 550 Gylden. Et Løg af *Generalissimo*, der kun vejede 10 Acen, værdsattes til 10 Gylden pr. Acen altsaa til 100 Gylden; men nogle Dage senere realiseredes det til 1056 Gylden. Et stort Løg af *Scipio*, som, efter Sigende, vejede hele 1000 Acen, takseredes først til 72 Gylden men nogle Dage senere til 2160 Gylden. Et Pund Løg af *Witte Kroon* forhandledes for en Sum af 120 Gylden men gav kort efter et Udbytte af 3600 Gylden. For et eneste Løg af *Semper Augustus* blev der betalt 13,000 Gylden, for *Admiral Enkhuizen* 6000 Gylden osv. En Kontrakt lød paa, at der for et Løg af *Vice Roi* skulde leveres 2 Læster Hvede, 2 Læster Rug, 4 fede Okser, 8 Grise, 12 Faar, 12 Okshofter Vin, 4 Tønder Ottegyldensøl, 2 Tønder Smør, 1000 Pd. Ost, et Bundt Klæder og et Sølvbæger. — Og af den Slags taabelige Kontrakter afsluttedes der mange.

Paa en i den Tid trykt Liste over Tulipanerne fandtes 121 forskellige, som den Gang dyrkedes. De forskellige Tulipaner vare ret velkendte, og dog omgave Sælgerne de enkelte Løg med en vis Mystik; saaledes solgtes de bl. a. paa den Betingelse, at Køberen ikke atter maatte sælge dem uden Sælgerens Indvilligelse. Af *Semper Augustus* t. Eks. solgtes paa slig Betingelse et Løg for 2112 Gylden. En Køber bød en Spekulant 1200 Gylden for 10 forskellige Tulipaner, men Ejeren fandt dette alt for lidt til, at han kunde indlade sig paa nogen Handel. En og anden Køber ofrede selv de nødvendigste Sengeklæder for at komme i Besiddelse af et Tulipanløg. En Køber tilbyttede sig et eneste Tulipanløg for 12 Agre god Agerland. Et smukt Beboelseshus ved Hovedgaden i Haarlem blev tiltusket for et andet Løg.

Spekulationen gjorde Folk næsten vilde. De velhavende Vævere i Haarlem nedlagde t. Eks. Arbejdet og solgte Væverstole og Maskiner for at kaste sig over Tulipanhandelen. En og anden Løgdyrker gjorde gode Affairer ved at modtage smaa Sideløg og at dyrke disse videre for Ejeren. Paa den Tid, da Løgene stode i Haven, kunde de selvfølgelig ikke sælges efter Vægt, men Salget fortsattes alligevel, og man solgte Løget med nøjagtig Angivelse af Voksestedet, hvor Løget var plantet. Køberen af et saadant Løg havde Ret

til under Dyrkningen at kontrollere, og til paa en bestemt Dag i Sælgerens Nærværelse at optage Løget, naar det var modent. Køberen kunde overtage Løget, eller, velforvaret i en forseglet, Æske blev det i Sælgerens Værge indtil en senere bestemt Dag. Skulde Handelen saa gaa tilbage, maatte der gives nogen Erstatning til Ejeren. De Haver, i hvilke de kostbareste Tulipaner dyrkedes, bleve Dag og Nat bevogtede, for at intet Tyveri skulde finde Sted. Ethvert Tulipanløg var den Gang en Skat, og selv mindre godt udviklede Løg, saadanne som nutildags ikke vilde kunde benyttes som Handelsvare, bleve alligevel solgte til høje Priser. I et lille Skrift, som i 1634 blev udgivet af Bogtrykker Johannes Monhoorn, som den Gang boede paa Markedspladsen i Haarlem, angiver den almindelige Pris i hine Dage paa en Del af de bedste Tulipaner.

Nogle af dem opnaaede følgende høje Priser:

	i Vægt		solgtes til	
Catalyer i Enkhuizen . .	215	Acen	5400	Gylden.
Josy Calelyn	619	—	2160	—
Vice Roi	410	—	6700	—

Alle andre Tulipaner solgtes sædvanlig til Priser fra 60 til 3600 Gylden pr. Stk.

Hele Folkelivet fik et Særpræg ved denne mærkværdige Tulipanhandel.

I alle de hollandske Byer bleve efterhaanden saa at sige alle Værtshuse omformede til Børser, og Gæsterne, som tidligere havde forlystet sig med at kaste Tærninger og at spille Kort, dreve nu Tiden hen med det berusende Tulipanspil. Naar større Handeler bleve afsluttede, blev der drukket Lidkjøb og holdt luksuriøse Fester, hvorved Værten sædvanlig ikke stod sig mindst godt. Saa længe den afsindige Rus varede, steg Kursen og, tiltrods for den høje Betalingssum, vandt enhver dog som oftest noget. Fattige Syersker, Skoflikkere, Vadskekoner, Kniplersker samlede sig paa faa Tulipaner en Formue. Alle Slags Tøjer vævedes med Tulipanmønstre, og de berømte Brabanter Kniplinger bleve ogsaa udstyrede med Tulipanmønstre, og saa var Prisen paa dem højere end ellers.

Ogsaa de hollandske Maleres Værker fra det 17 Aarhundrede illustrerede Tulipanmanien. Der opstod en særlig Skole for Blomstermalere, og Huysum, Verendael, Verlst, Havermanns, de Heen og flere skabte Billeder, der endnu beundres. Tulipanen findes paa alle disse Billeder.

Tulipansvindelen syntes en Tid at være uden Grændser. Der blev afsluttet store Kontrakter paa bestemt Tid og Levering, og naar Forretningen ikke afvikledes paa anden Maade, betaltes Differensen.

Generalstaterne indsaa omsider, at alt dette gik for vidt, og at der maatte gøres Ende paa den grænseløse Svindel. I flere Aar havde de været Vidne til den vilde, i mange Retninger ødelæggende Trafik, uden at lægge nogen Dæmper paa den.

Det var ogsaa selve Blomsterdyrkerne, som først indsaa, at Handelen ikke vedblivende kunde florere paa saa usolidt Grundlag, og ved et offentligt Møde for samtlige Blomsterdyrkere den 3 Februar 1637 forhandledes der om de Forholdsregler, der formentlig maatte træffes for at sikre ærlige Folk mod bedrageriske Anslag. Følgen heraf blev, at Generalstaterne hurtig bleve enige om en Lov, der alt udkom den 27 April 1637, og i den bestemtes det, at Handelen med Blomsterløg og Kontrakter, sligt vedrørende, skulde opfyldes og berigtiges efter visse nærmere bestemte Regler, saaledes at alt Bedrageri udelukkedes. Derved indtraadte en fuldstændig Reaktion.

Alle Ejere af Tulipanløg og til Dels ogsaa andre Blomsterløg fik nu travlt med at udbyde disse, — men der manglede Købere.

Regeringen overholdt med Strenghed Lovens Ord og Tanke, og Følgen heraf blev, at Prisen paa Tulipaner sank hurtigere, end den var stegen til Vejrs. Pludselig kom Folk i Tanker om, at de Tusinder af Gylden, de mange Tønder Agerland, Huse, Gaarde, Heste, Vogne, og hvad man ellers tidligere havde givet for Løg, dog havde en virkelig højere Værdi end et eneste Løg af Modeblomsten. Kloge og heldige Folk havde imedens samlet sig Penge, de dumme sad inde med dyrtkøbte Erfaringer og med værdiløse Løg. De forretnings-

mæssige Tulipansvindlere, som fra fjern og nær vare strømmede sammen for at udbytte det nederlandske Folk, skyndte sig nu at forlade Skuepladsen for deres Operationer; — mange havde haft godt Udbytte af Spekulationerne og kunde tage sig Sagen let, men andre havde sat alt til, hvad de ejede, og forlode Landet med stor Gæld.

Tulipanen kom saa en Tid i Miskredit, og man ansaa den uskyldige Blomst som en Forbryderske, der havde ruineret Tusinder at Mennesker. Selv en saa prægtig Sort som *Semper Augustus*, med rød Farve paa hvid Grund, blev en Tid haanet og traadt i Skarnet. Fra noget ophøjet og næsten tilbedt dalede dens Ry ned til alt det laveste, Karrikaturtegnere og Smædeskrivere kunde hitte paa. Men lige køn er den dog den Dag idag.

I Begyndelsen troede endnu mange, at de ved Reklame atter skulde kunne genoplive Markedet. Man lod saaledes udbrede Afbildninger og Lovprisninger af værdifulde og særligt smukke Tulipaner, for at skaffe Købere til dem. Men det lykkedes ikke, Trylleriet var brudt, og det nyttede ikke, at mange fortvivlede Mennesker atter og atter prøvede paa at faa Kursen til at stige igen, den var falden for bestandig.

Der blev, men forgæves, holdt offentlige Forsamlinger med pompøse Taler, der navnlig gik ud paa at tortere de saakaldte kortsynede, som ikke vilde tro paa, at en saa værdifuld Skabning i Planteriget skulde kunne miste sin Værdi. Man paastod, at Tulipanen altid havde været og vedblivende burde være den værdifuldeste Genstand i hele Planteriget, og at den umuligt paa én Gang kunde miste sin Rang, som den hidtil havde indtaget mellem, ja over andre Kostbarheder, saasom Guldsager, Ædelstene osv., — men det var der nu ingen, der vilde tro paa.

Tulipanprofeterne prædikede for døve Øren. Hist og her lyttede man endnu en kort Tid til de flotte Tirader og applauderede dem, men der skete ingen ny og nævneværdig Fremgang, og Tulipanerne bleve mere og mere værdiløse. Tulipanpassionen havde ogsaa grebet alt for meget ind i alle mulige sociale Forhold, og bl. a. var ligeledes Familielivet blevet stærkt paavirket af den. Det hændte, at en eller

anden forsmaaet Ægteskabskandidat havde gjort sin Lykke, særlig fordi han havde kunnet bringe sin Svigerfader nogle sjeldne Tulipanløg, uden hvilke han aldrig vilde have faaet Løfte om den elskedes Haand. Mangens Sindsro var bleven forstyrret ved alt for megen Spekulation og fejlslagne Forhaabninger med Hensyn til, hvad her muligen kunde opnaas af nye Farvetoner i Blomsten osv. Det var blevet en Mani at udgrunde og tilstræbe det umulige.

I al denne Overdrivelse manglede det humoristiske Element ikke, og den Lidenskab, der higede efter at eje det usædvanlige og enestaaende, drev mangen Tulipanelsker til de største Daarskaber.

Saaledes havde t. Eks. en Tulipan-Amatør for en stor Sum Penge tilkøbt sig en Tulipan, der sagdes at være et rent Unicum. Men til sin Rædsel fik han senere at vide, at der i Haarlem skulde findes en Rivalinde. Allerede den næste Morgen skyndte han sig til Haarlem, og for en meget høj Sum Penge afkøbte han saa Ejeren den Tulipan, der skulde være en Slags Dobbeltgænger til hans egen. Han havde knapt faaet det kostbare Løg i Hænderne, før han kastede det paa Jorden, traadte paa det og i Ekstase udraabte: „Nu er min Tulipan den eneste i Verden!“

For en Matros gik det ret uheldigt: Han vilde i en Butik indkøbe sig noget til sin Middag og saa tilfældig, at der laa et smukt og godt Løg paa Disken, og han maa vel have antaget det for et Skalotteløg. Uden videre puttede han det i sin Lomme og forsvandt med det, for at benytte ogsaa det til Middagen. Men saa viste det sig i Butikken, at det paagældende Løg var blevet borte; Købmanden vidste, at der ingen andre havde været der end Matrosen, og denne blev derfor straks eftersporet og fundet, netop medens han var i Færd med at spise den sidste Bid af det kostbare Løg. Forgæves forsikrede han, at Løget aldeles ikke smagte godt, og slet ikke saaledes, som han havde ventet, — og at han gerne vilde give det tilbage. Det var forgæves, og han maatte bøde med en Maaneds Fængselsstraf! —

For en anden ung Mand blev en tankeløs Legen med Tulipanløg en meget dyr Spøg. Sammen med nogle Bekendte

var han gaaet ind i en Butik og saa der et Løg ligge paa Disken. Dette tog han i Hænderne, og morede sig med at pille Skallen af og at bryde det ene Løgskæl af efter det andet, for at naa ind til den hvide Spire i Midten. Denne Tulipan var en „Van Eyck“! Da Ejeren blev den begaaede Vandalisme vaer, blev han som forstenet, greb Ødelæggeren i Brystet og førte ham til Vagten. Her var al Forsikring om Distraktion forgæves; Gerningen blev paastaaet foretaget i ond Hensigt og ikke af Videbegær. Tribunalet affattede derfor en Dom, som lød paa en Skadeserstatning af 4000 Gylden og paa, at Ødelæggeren af Løget skulde blive i Fængsel, indtil der var stillet fornøden Sikkerhed for Kapitalen.

Nogle af det 17 Aarhundredes Lærde hengave sig til ekscentriske Anskuelser med Hensyn til Blomsternes Helliggørelse og en og anden valgte en Devise som t. Eks.: „Man spotter Gud, naar man foragter en Blomst.“

Tulipanvennerne drejede dette om til, at jo skønnere og kostbarere Blomsten var, des mere krænkede man Guddommen ved at foragte Blomsten. Og selvfølgelig var det en særlig stor Synd netop at ringeagte en Tulipan. —

I Husholdningerne bredte denne Tulipanforherligelse sig ogsaa over al Maade, lige fra Familiens Overhoved og ned til Kokkepigerne, og disse turde næsten ikke mere benytte Husholdningsløg til Ragout og Saucer at Frygt for, at de ved at snitte Løget itu skulde krænke den hellige Guddom, der maatte være til Stede i Løget.

Adskillige kronede Hoveder gave sig af med Dyrkningen af den forgudede Plante. Saaledes trøstede Alphons den VI sig, efter at han var bleven forjaget fra Lissabon, med en stor Mængde Tulipaner, og forglemte blandt sine Yndlingsblomster Tabet af Krone og Scepter.

Det helligste i hvert Hjem var i hine Tider det Kammer eller det Skab, hvor Blomsterløgene bleve tørrede og opbevarede, og der passedes paa, at intet profant Blik naaede derind. I Haarlem blev der udbudt Hundred Tusinder af Gylden i Præmier for Tilvejebringelsen af særlige og mærkværdige Farver, og for særligt store og smukt udviklede Løg. Naar noget lykkedes godt i den Retning, blev der i den prisbelønnede

Tulipans Blomstringstid foranstaltet Folkefester til Ære for Blomsten, og disse Fester stode ikke tilbage for Nutidsfester i Anledning af Monarkers Indtog osv. Fra nær og fjern strømmede Folk sammen for at se Plantevidunderet, og Kunstens og Naturens Berømmelse spredtes viden om, alle talte om den prægtige Blomst.

Alexander Dumas har, uden at tage det saa nøje med Hensyn til Aarstal o. desl., i sin poetiske Roman, „*La tulipe noire*“, paa en i høj Grad tiltrækkende Maade skildret en Episode fra hine Dage, og den Kultus, der den Gang blev dreven med den skønne Orientalerinde.

I Holland lignede Tulipanen Parcerne, der spinde Skæbnens Traade. Den bidrog til, at nogle Familier kom til at leve i Velstand og Velvære, medens mange Handelshuse netop ved den mærkelige Tulipanhandel maatte gaa til Grunde. I Haarlem, hvor Bølgegangen for hele denne Mani og Bevægelse havde gaaet højest, viste det sig alligevel, at Stapelpladsen for denne smukke Løgvækst ganske naturligt netop var der.

Der er da, ogsaa i dette Aarhundrede, nu og da blevet betalt med de højeste Priser for særlig smukke Tulipaner, og enkelte Nyheder og Sjeldenheder have indbragt Tiltrækkerne Hundreder Gylden for særligt smukke Eksemplarer, naar rige Folk havde Lyst til at eje og dyrke dem. Men nu er Handelen ikke længer saa ekstravagant som tidligere, og nu høre Tulipanerne næsten til de billigste af alle Pragtblomster.

Ved den store Konkurrence ere Priserne paa Tulipanløg trykkede langt ned. Løgdyrkerne ved Haarlem overstrømme Markedet med Tilbud om Levering af blomsterdygtige Løg til næsten ubegribelig billige Priser, og til Norden sendes der aarlig særlige Agenter, ligesom herboende Agenter ogsaa modtage Bestillinger og uddele Kataloger, der ofte ere trykte i de nordiske Sprog.

Løgdyrkerne ville helst sælge Løg; de vægre sig ved at forhandle afskaarne Blomster, og Medlemmerne af et Selskab til Løgdyrkningens Fremme, (og Dyrkernes Fordel) maa forpligte sig til ikke at sælge Blomsterne.

Endnu holdes der en Slags Børs for Salg af Blomsterløg,

og Tilbudene ere særlig talrige i Juli Maaned. Den, der i denne Maaned besøger Haarlem, bliver let antaget for en Haveven eller Gartner, der især rejser for at opkøbe Løg — noget, jeg i sin Tid personlig har erfaret. I Juli sælges de fleste og største Poster en gros, og Tulipanerne give endnu mangen en Dyrker en særdeles god og høj Indtægt, selv om han maa svare sin Tribut til Grossister, Mellemhandlere osv. Haarlem er og vedbliver at være Løgdyrkningens Centrum, selv om meget store Kulturer findes ved andre Byer og i andre Lande. Den største Handel t. Eks. med Tulipaner foregaar i alle Tilfælde i Haarlem, selv om Produktionen af selve Løgene maaske ikke vedblivende er i Tiltagen. Haarlemmer Forretningsmændene have meget beflittet sig paa at sprede den Anskuelse, at Blomsterløgdyrkningen kun kunde drives til Fuldkommenhed ved selve Haarlem og ikke længere borte fra Staden, end man kan se fra Taarnet paa den store interessante Domkirke. Alle andre Steder, hed det, bleve Løgene altid af en ringere Kvalitet, de skulde let blive syge osv.

Det har imidlertid vist sig, at Blomsterløg netop ved den, maaske sine Steder altfor hyppige, Benyttelse af Jordstykkerne til Løgkulturer, have vist megen Tilbøjelighed til at tage Skade, blandt andet ved Svampeangreb. Haarlemmer Løgdyrkere ofre derfor nu aarlig store Summer paa at værne om deres Planter, og paa at udfinde Midler til Bekæmpelse af Løgenes Sygdomme.

I Nabolandene er der gjort meget i Retning af at prøve Løgdyrkning, navnlig paa sandede Jorder, og baade i Belgien og i Tyskland ere store Kulturer blevne etablerede.

Ved Haarlem ere Kulturforholdene ret ejendommelige.

De kostbare Løgarealer ligge lige inden for Klitterne. Jordsmonnet er sidt og sandet og af saa løs Beskaffenhed, at man sine Steder befrygter, at Blæsten skal faa formegen Overhaand og bortføre Dele af det øverste Jordlag, hvorved der opstaar en Slags Sandflugt. Herimod værner man sig ved at dække Jorden bl. a. med Tagrør, som bredes ud over Jorden og holdes nede ved tyngende Træstykker osv.

Det ser ret ejendommeligt ud hist og her i Løgreviererne ved Sommertid at finde store Stakke og Dynger af saadant

dødt Dækningsmateriale, der først kommer i Brug, naar de nye Løg, der benyttes til Formering, henad Eftersommeren ere blevne lagt i Jorden eller i Sandet. Bliver Jorden for muldet, tilføres der et Lag Sand, som hentes fra Klitterne. Menes derimod Jordsmonnet at blive for fattigt med Hensyn til Plantenæring, tænkes der paa at gøde Jorden.

I dette Øjemed benyttes nu ofte adskillige Kunstgødninger, men jevnsides dermed bruges der, efter gammel Skik og Brug, ogsaa animalsk Gødning og da navnlig Kogødning.

Denne Kogødning føres til Haarlem fra mange Egne af Nederlandene, og den opsamles som oftest paa de bekendte gode hollandske Enge og Græsgange. Det er vind- og soltørrede Ekskrementer, som tages i Betragtning, og som fra Haarlem opkøbes i store Mængder, for at de kunne blive pulveriserede og komme Løgvæksterne til gode.

I Belgien har man ogsaa langt inde i Landet efterlignet denne Kultur og bl. a. i Ghent (Gand) anlagt Løgplantninger, til hvilke der hidførtes Strandsand eller Klitsand. Sand fra Strandbrederne er dog ikke nødvendigt. Dette er bevist ved de meget store Blomsterløgkulturer, der findes nogle Steder i Tyskland, men fornemmelig ved Berlin, hvor mange Handelsgartnere i mere end hundrede Aar, have lagt sig efter Dyrkning og navnlig ogsaa efter Tiltrækning af Blomsterløg, men fornemlig Tulipaner.

De fleste saadanne Løg dyrkes paa Have- og Markarealer sydøst for Berlin.

Jeg har haft i Slutningen af April Lejlighed til at se noget af disse ejendommelige og indbringende Kulturer, og jeg har aldrig set nogen saa farverig og straalende smuk Markkultur, som den store Mængde pragtfulde røde Tulipaner, jeg saaledes saa i Blomst.

Et saa pragtfuldt Skue glemmer man aldrig.

Ved Berlin trives Løgvæksterne godt, selv om baade selve Handelsvaren og hele Planten nok bliver noget mindre end de tilsvarende hollandske. De tyske Løgkulturer ere derfor en haard Konkurrence for de rutinerede Haarlemmer Handelsgartnere.

Der kunde nu spørges, om saadanne Kulturer, og specielt

af Tulipaner, kunde være rentable og af Interesse i nordlige Lande. Spørgsmaalet bør efter min Mening ingenlunde besvares med et absolut Nej. Tvertimod! Faa Lande vilde maaske bedre egne sig til større Kulturer af Blomsterløg end netop enkelte Egne af Skandinavien med sandet ikke altfor tørt Jordsmon, og sikkert vilde især adskillige Arealer i Nærheden af Strandbredden ikke være ganske uefne til Eksperimenter i den Retning. — Angaaende Rentabiliteten vil der ikke forud kunne siges noget paalideligt.

Men én Ting er vis, og det er, at man skal lede om Lokaliteter, der i mange Retninger og navnlig i naturhistorisk Henseende mere ligne de hollandske Løgarealer, end de vestjydske Klitarealer og de mere sidt liggende Egne inden for Klitternes Rand.

At Klitplantningerne passes saa godt i Danmark, og at der bl. a. værnes om, at der ikke molesteres ved Klitterne for at føre Sand osv. bort derfra, er maaske en Vanskelighed eller næsten uovervindelig Hindring for, at Løgkulturer kunde etableres efter meget stor Maalestok, aldeles paa lignende Maade som i Holland, — men der findes jo dog andre Arealer, Indsande osv., der i Danmark kunde tages i Brug ved mindre Prøvedyrkninger, og hvor Fredningsbestemmelser for Klitarealer ikke træde i Vejen.

Den væsentligste Indvending, der sædvanlig straks gøres i Danmark, naar der bliver proponeret en ny og sydlandsk Kultur, er denne, — at Danmarks Klima ikke egner sig for en saadan Kultur. Men med en saadan løs Paastand er Sagen i dette Tilfælde ikke afvist eller umuliggjort.

Der er dog større Forskel paa Klimaet i Tulipanens oprindelige Hjemstavn og dens nuværende Kulturcentrum end paa Klimaet f. Eks. i Haarlem og i Esbjerg.

Det bør iøvrigt haves i Erindring, at Danmark i nogle Retninger har ikke saa ganske liden Lighed med Nederlandene. For Jyllands, især Vestkystens, Vedkommende er Ligheden endog paafaldende. Klitterne findes begge Steder, Græsgange inden for disse findes ogsaa begge Steder, Vestenvinden er saa at sige fælles, og det samme Hav beskyller Kysten med sine Bølger. Det Jordbrug, der drives begge Steder, har ogsaa

visse Ligheder, og uhyre mange Kulturer kunne paaviselig lykkes omtrent lige godt i det vestlige Holland og i det vestlige Jylland.

Tulipanen er en Plante, der finder sig til rette under mange forskellige Forhold; Den trives vel i sin orientalske Hjemstavn og ligesaa godt, maaske endog næsten bedre i Vest-Europa. De naturlige Forhold i de nævnte Egne ere dog mere indbyrdes forskellige end f. Eks. i Holland og i Jylland. — Efter at en større Del af det foranskrevne havde fundet Plads i Tidsskriftet „Nord og Syd" er Sagen bleven drøftet i Dagspressen bl. a. i Jyllandsposten med Overskrift: „Tulipandyrkning i Jylland", og ved Foredrag, og under paafølgende Diskussion, jeg i den senere Tid har holdt i Provindserne, har jeg fra forskellige praktiske Havebrugere hørt Udtalelser om, at Tulipandyrkning vistnok kan drives her i Landet endog til Fuldkommenhed. Det er neppe nødvendigt, at der fremdeles og evindelig sendes saa store Summer ud af Landet til Indkjøb af Tulipanløg, og andre Blomsterløg, som hidtil har været Tilfældet. Vor store Digters smukke Strofe: „Et venligt Syd i Nord er gamle Danmarks Rige," er en Sandhed, der netop allerbedst bliver bevist ikke blot af Naturen, men ogsaa ved den Plantedyrkning, der alt nu finder Sted her i Landet, og der er Grund til at haabe, at flere Kulturer ved fortsatte Forsøg ville vise sig at kunne blive almindelige og maaske rentable, selv om de endnu i Øjeblikket ere uden større Betydning.

Dyrkning af Tulipaner paa Friland støder egentlig ikke paa store Vanskeligheder, naar der ses bort fra, at den endnu i Øjeblikket er forholdsvis bekostelig.

Jeg vil her citere en engelsk Udtalelse om Tulipandyrkning, der for nogle Aar siden faldt ved en Tulipan Udstilling i London: „Tulipanen er meget let at dyrke, saavel i Byen som paa Landet; den kan trives i næsten alle Slags Haver; selv om der vel nok findes enkelte Lokaliteter, der frembyde mindre gunstige Betingelser for Plantens Trivsel, saa er der dog ingen større Vanskeligheder ved at dyrke den". Dette er forøvrigt en ret almindelig Erfaringssætning, som er bleven konstateret for omtrent alle de hidtil almindeligt

dyrkede Tulipaners Vedkommende, og de endnu ret sjeldne, sædvanlig mere ensfarvede Darwin-Tulipaner modsige ikke denne Kendsgerning.

I de sidste Aar har en Mængde udenlandske Tidsskrifter indeholdt Meddelelser om denne nye Serie Tulipaner, som, efter alt at dømme, lader til at skulle blive meget moderne. Alle Udtalelser gaa i Retning af at rose disse prægtige, sent blomstrende Tulipaner, der nu alt i Udlandet bruges meget, bl. a. paa Grund af Blomsternes lange Varighed, til al Slags Dekoration, saavel til Bede paa Friland som til Kranse, Buketter, Opstillinger i Væxthuse og i Stuer o. s. v. Ved en af de sidste Havebrugsudstillinger i Gent blev der gjort den Indvending imod dem, at de udstillede Planter maaske vilde have taget sig endnu bedre ud, hvis det ikke netop for disse alenhøje Tulipaner syntes nødvendigt at opbinde dem. Imod den lille Kritik optræder den bekendte Dyrker af Blomsterløg, J. H. Krelage, af Haarlems største Løgfirma, E. H. Krelage & Søn, med den Bemærkning, at Darwin-Tulipanerne heri ikke gøre nogen Undtagelse fra andre Løgvæxter, idet det jo er bekendt nok, at alle Slags drevne Løgvæxter, hvad enten det er Tulipaner eller Hyacinther, Narcisser, o. s. v., behøve at opbindes, naar de dyrkes under kunstlede Forhold, hvorimod de paa Friland i Reglen ikke behøve at opbindes — og Darwin-Tulipanerne behøve det netop allermindst, eftersom de have tykke og stive Blomsterskafter, og i Haven bære de disse meget lige og opret, selv om de undertiden blive op imod 60 cm. høje. Firmaet E. H. Krelage & Søn har ogsaa bedst Kjendskab til disse Tulipaner, eftersom det har bragt dem i Handelen og dyrket det største, Udvalg af dem. Planterne begyndte at komme i Handelen noget før 1889 og blev første Gang udstillede efter en stor Maalestok ved Verdens-Udstillingen i Paris 1889. Der var dengang plantet 6 Bede Darwin-Tulipaner paa det mest fremtrædende Parti af Udstillingsparken, nemlig omkring Bassinet ligeoverfor Trocadero, hvor 730 forskjellige Varieteter vare anbragte. Det var kun Elite-Varieteterne, som fandt Plads der; hjemme i Gartneriet i Haarlem fandtes endnu mange flere. En engelsk Korrespondent til „Gardeners Cronicle

taler et Par Aar efter om, at han, ved et Besøg i Krelages berømte Samlinger i Haarlem, har fundet mere end 2000 mere eller mindre distinkte Varieteter. Alle disse Varieteter ere af fransk Oprindelse og for et større Antals Vedkommende tiltrukne i Aarene 1860—72. En meget ivrig Tulipandyrker i fransk Flandern havde, i det nævnte Tidsrum, kastet sig over denne Kultur, og fik ved Krydsbestøvning og omhyggeligt Udvalg den enestaaende Samling, som nærmest har Udspring fra Varieteter af Tulipa Gesneriana og maaske enkelte andre, smukt blomstrende Arter. Alle de paagældende Arter og Varieteter, hvormed der var bleven arbejdet, holdtes som en Familieejendom i Hundrede Aar i samme Have og skjulte for profane Blikke, indtil Krelage paa en Gang blev Eier af hele Samlingen, netop paa et Tidspunkt, da Ejeren var mere tilbøjelig til helt at ødelægge den, end til at sælge den. Heldigvis blev Samlingen bevaret. Her i Landet har vi vistnok kun endnu set de tidligere og mindre brillante Varieteter, og man danner sig efter dem vanskelig en Forestilling om de mere pragtfulde, men forøvrigt ogsaa kostbare Varieteter. Nogle af disse koste nemlig i Holland indtil henimod 100 Kr. pr. Dusin Løg. Darwin-Tulipanerne udmærke sig navnlig ved, at Planterne næsten gennemgaaende gro meget kraftigt og have store brede, Blade. Planterne ere endog tilsyneladende fuldt saa haardføre som alle de andre Tulipaner. De lægges i Slutningen af September, i Oktober og undertiden ogsaa i November. Blomstens Form er meget smuk, og Farvetonerne ere i højeste Grad pragtfulde. De lyse, hvide og gule ere forholdsvis sjeldne. De røde, violet-brunlige Farver ere meget pragtfulde og stærkest muligt nuancerede. Den i Alexander Dumas' Roman omtalte „sorte Tulipan" har ikke existeret, men blandt Darwin-Tulipanerne findes nu virkelig en Varietet, der med en vis Berettigelse kaldes den sorte Tulipan, den er endnu meget sjelden og den kostbareste af dem alle. I nogle Beskrivelser af den siges der, at dens sorte Fvrve er enestaaende i Planteriget. Blomsternes Størrelse varierer noget, og de hvide Blomster ere de mindste. De fleste Blomster af gode Varieteter ere 8—9 cm. høje med en Bredde af 7—8 cm., helt aabnede kunne de være 15 cm. brede. De enkelte

Blomsterblade kunne være 8 til 10 à 11 cm. lange og 8 cm. brede. (1 Meter = 100 Ctm. = 1 Alen 2 Kvarter $2^1/_4$ Tomme).

Paa de senere Aars Havebrugsudstillinger har Darwin-Tulipanerne vakt stor Opsigt, og dette var bl. a. ogsaa Tilfældet ved den store Udstilling i Hamburg 1897. Det var en Fornøjelse at beundre den store Masse af gennemgaaende smukke og sunde Planter, som Krelage & Søn der havde udstillet. Paa en vedføjet Afbildning ses efter Fotografi et Billede af de udstillede Darwin Tulipaner.

Darwin-Tulipanernes Flor falder undertiden i Slutningen af Maj Maaned, og saa hen i Juni, Juli Maaned. De benyttes derfor ofte til Beplantning af Grupper og Rabatter, som ønskes prydfulde, inden den egentlige Bestand af Sommerblomster skal gjøre Fyldest. Til Drivning egne de sig, som iøvrigt de fleste andre sildige Tulipaner, knapt saa godt som adskillige af de mere kjendte og tidligt blomstrende. Darwin-Tulipanerne blive som Planter ogsaa let noget for høje i Drivrummene. Med Hensyn til Jordsmon synes de ikke at være fordringsfulde. Der siges sædvanlig om dem, som iøvrigt om adskillige andre Løgvæxter, at de ynde en let, nærende Jord, der ikke er alt for tilbøjelig til at tørre ud. Ved at forblive urørte paa samme Voxested fordobles Blomstermængden ofte fra Aar til Aar. En af Dyrkningsanvisningerne lyder paa at plante Løgene 10 cm. dybt og med ca. 12—15 cm. indbyrdes Afstand, paa lignende Maade som almindelige Tulipaner.

Darwin-Tulipanerne ere, saa pludseligt de med hele den uendelige Variation ere blevne fremdragne, — et godt Bevis for, at Tulipandyrkningen sikkert vedblivende kan bidrage til at frembringe en endeløs Form og Farverigdom, og Tulipanslægten fortjener derfor vedblivende baade den faglige Havebrugers og den mindre øvede Blomstervens Opmærksomhed. Der er sikkert intet til Hinder for, at ogsaa gode danske Varieteter kunne fremelskes ved omhyggelige Dyrkningsforsøg.

Her skal nu meddeles lidt om, hvorledes Tulipanfrø behandles i engelske Havebrug, og under Forhold, som ikke i nogen væsentlig Grad afvige fra vore.

Efter at smukke gode Blomster ere bleven udsøgte og

mærkede, saa snart de have aabnet sig, sørger man paa et tidligt Stadium for at borttage Støvdragerne i den Blomst, der skal befrugtes med Støv fra andre Blomster og for at forhindre en ikke planlagt tilfældig Bestøvning, t. Ex. ved Besøg af den flittige Bi, er det rigtigst baade før og efter den kunstige Bestøvning at tillukke Blomsten enten ved at lukke Blomsterbladenes Spidser sammen, eller ved at dække Aabningen med en Tot løs Vat eller Bomuld, Det er saa uendelig let at foretage en saadan Krydsbefrugtning, saa det er ret besynderligt, at der endnu kun er gjort saa faa Forsøg dermed.

Naar Blomsterne have tabt deres skjønneste Prydelse, de prægtigt farvede Blomsterblade, maa kun Støvvejen blive tilbage. Skulde der endnu være Rester af Støvtraade, da maa disse fjernes for at hindre en Raaddenskab, der muligen kunde indtræde i fugtigt Vejrlig.

I Løbet af Juni og Juli udvikles Frugten ret hurtigt, og naar Kapslen begynder at aabne sig og at antage en bleg, hvidlig grøn Farve, er dette Tegn paa, at Frøet er ifærd med at modnes. Dette bliver efterhaanden vægtigere og vægtigere, og der kan i nogle Tilfælde være Anledning til at sætte en lille Blomsterstok ved Siden af Frugtskaftet og at tilbinde dette. Naar Frøet, sædvanlig hen i August, eller i September er blevet modent, bør det overvejes, om det, paa den naturlige Maade, skal saaes straks, eller om det først skal gjemmes en Tid og muligen først saaes til Foraaret. Øvede Tulipandyrkere gøre helst Udsæden i September og faa saaledes sædvanlig Frøet til at spire i paafølgende Marts Maaned. Frøet kan meget godt saaes i en almindelig god Havejord, og de unge Frøplanter ere, naar de i Slutningen af Vintertiden vise sig, ligesaa haardføre som de ældre Planter. Man maa blot være lidt varsom med dem, da de ere meget skøre og ikke taale Tryk eller Stød. I det første Aar dannes der kun et meget tyndt smalt grønt Blad. Bladet bliver for hvert Aar bredere, indtil Planten endelig naaer et blomstringsdygtigt Stadium. Frøet maa ikke saaes for dybt. Det dækkes sædvanlig kun med et 1 à 2 Centimeter tykt Jordlag, men saa meget maa der ogsaa til, da den nedad groende Plante ellers let

kan skyde den unge Plante tilvejrs og op over Jorden. Lidt Dækning af Frøbedet med rent Sand er sædvanlig ingen Skade til.

Det tager som oftest fra 4 Aar til 7 à 8 Aar, inden et saadant Løg bliver blomstringsdygtigt. Undertiden danner en Frøplante mere end et Løg.

Det vilde være urigtigt at bedømme nye Blomster efter den første Blomstring, — sædvanlig ere de først udviklede Blomster meget tarvelige i Udseende og blive først i de følgende Aar mere og mere karakteristiske. Spidsbladede Tulipaner ere sædvanlig kun for enkelte Dvergformers Vedkommende skattede i Vest- og Nord- Europa derimod ere de i forholdsvist størst Yndest i Østerlandene. I Nederlandene og i England ønsker man sædvanlig at tiltrække saa but bladede Blomster som vel muligt. Blomsterne maa helst, naar de ere udfoldede, i Formen ligne en aaben Halvkugle. Grundfarven maa for mange af de almindelige Tulipaners Vedkommende helst være enten klart lysegul eller ren hvid, Støvdragerne skulle være kraftigt udviklede og sorte, og Bunden af Blomsten, tæt omkring Støvvejen, maa gjerne være en uplettet hvid eller gul Cirkel. Andre Former, Farver og Tegninger kunne dog ogsaa være tiltalende. Meget ofte ere Frøplanters første Blomster mere eller mindre ensfarvede, medens de i de senere Aar kunne blive stribede og kantede med anden, som oftest mørkere Farve. Enhver broget Tulipansort har saaledes Udviklingsstadier, sædvanlig indtil tre forskellige. Derfor hænder det, at man kan finde den samme Sort med forskelligt Farvespil.

Illustrationen paa næste Side tilkjendegiver dette. Den øverste, mørke Blomst er „Moderblomsten" eller den først udviklede, medens den fjerformet-tegnede og den flammet-randede først senere ere bleven udviklede af den samme Sort.

Nogle af de gulrandede skarlagenrøde Talipaner have fra første Færd af kun haft ensfarvede skarlagenrøde eller noget matfarvede røde Tulipaner. En og anden Skribent mener, at den oprindelig beskrevne *Tulipa Gesneriana* ikke overgaas i Skjønhed, af nogen af de senere tilkomne mange Varieteter.

Tiltrækning af Tulipanløg af Frø tager lang Tid og kan berede en og anden Skuffelse, men ogsaa de behageligste Overraskelser, og Tulipanfrø bør derfor ikke gaa tilspilde.

Ved Tiltrækning af Løg af underjordiske Dele af Planten naar man hurtigere til at faa store blomstringsdygtige Løg udviklede, — men man faar ad denne Vej alene ikke i Hast tilvejebragt et stort Antal Løg.

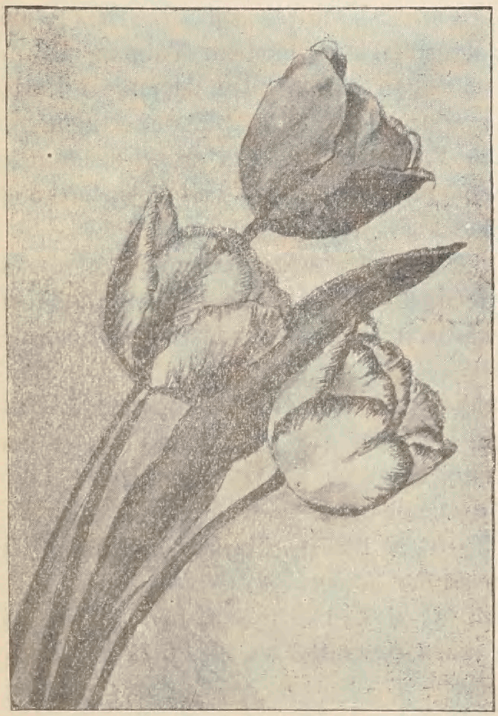

Ensfarvet, fjerformet-tegnet og flammet-randet Tulipan.

Det er her af Interesse at lægge Mærke til Løgets Bygning. Tager man mod Slutningen af Vinteren et Tulipanløg op af Jorden, vil man ved at skære det igennem finde, at der, ligeför Blomstringen, er 3 Løg i forskjelligeUdviklingsstadier. For det første ser man selve det Løg der giver Blomsten. Dette er det midterste, det har nogle Løgskæl og midtimellem disse kommer den Blomsterknop tilsyne, der næste Aar skal give Blomst. Ved Siden af dette Løg af 2den Generation bliver man et lille Løg vaer, der er en Begyndelse til den 3die Generation. Dette Løg er meget saftigt, kødet men lille, og det udvikler sig videre i den kommende Sommertid. Foruden disse 2 Løg udvikles der imellem det ældste, blomstrende Løgs Løgskæl nogle bitte smaa Løg, som ved Moderløgets Død komme til at føre en selvstændig Tilværelse og saaledes hidrage til

Formeringen. Disse Smaaløg er man ofte tilbøjelig til at kassere, naar Bladene i Forsommertiden ere visnede og Løgene tages op for at gjemmes i tør Tilstand, men der er al Anledning til at have Øje med denne Yngel. I Haverne lægges de udviklede Tulipanløg sædvanlig i Oktober og November Maaned paa Blomsterbede eller Rabatter og med indtil 15 à 20 Ctm. indbyrdes Afstande. Saa rigelig Plads behøve kun de allerstørste Tulipaner, men der kan være Grund til at dyrke andre Planter, Foraarsblomster som t. Ex. Arabis albida, Forglemigejer (Myosotis) osv. imellem Tulipanerne og, hvis disse efter Blomstringen skulle blive liggende i Jorden og Bede og Rabatter gjøres pyntelige i Sommertiden med Levkøjer, Asters, smaa Valmuer osv., saa er en saadan Afstand ikke for stor, medens ellers mange Tulipansorter kunne nøjes med en Haandflades Plads til hvert Løg.

I vort Klima er det ikke aldeles nødvendigt at dække Tulipanbedene i Vintertiden, men erfarne Dyrkere finde det dog ofte rigtigst at dække ogsaa disse Løgbede med lidt gammel Gjødning.

Hvor det gjælder om at dyrke Tulipaner i Urtepotter og at have dem i Blomst saa tidlig paa Vinteren som muligt, er det nødvendigt alt at begynde at lægge Løg i August. De smaa duftende Duc van Tholl-Løg lægges i Almindelighed først. 3—5 Løg finde sædvanlig Plads i en Urtepotte. Man kan ikke straks begynde at drive Løgene, disse maa først have Rødder for at kunne optage den Næring, de behøve til at udvikle deres overjords Dele til Fuldkommenhed. Det gælder derfor først og fremmest om at befordre Roddannelsen og dette sker bedst ved i nogen Tid at holde Løgene i en ikke for høj Temperatur og i en passende ensartet Fugtighedstilstand. Dette bevirkes lettest ved at grave Urtepotterne ned i Jorden paa et tørt Sted i Haven og at dække dem med et, et Par Haandsbredder, tykt Jordlag. Den Blomsterdyrker der ikke har nogen Have maa hjælpe sig med at stille Urtepotterne ned i en Kjælder eller i et køligt Værelse og der passe med Vanding indtil Drivningen i et varmere Værelse begynder.

B. Nielsen, Linnèsgade 18.

I Hovedkommission i **H. Christensens** Boghandel og i alle Boglader faaes:

Carl Hansen:

— Selleriplantens Historie, Udbredelse og Anvendelse 1898. Pris 35 Øre.
— Vintergækken, dens Historie og Dyrkning. 1899. Pris 50 Øre.
— Het Sneewklokje, Galanthus. 1899. Pris 2 Kroner.
— Das Schneeglöckchen, Galanthus. 1900. Pris 90 Øre.
— Valmuer. 1899. Pris 50 Øre.
— Blomsterhistorier, I. 1900. Pris 50 Øre.

I Hovedkommission ogsaa i **Grøndahl & Søns** Boghandel i Kristiania og i alle Boglader faaes;

Carl Hansen:

— Julesalaten, Cichorium Intybus var., dens Dyrkning i Haven og i Marken. 1900. Pris 25 Øre. (Foreninger, Gartnerkredse, Frøhandlere, osv. kunne faa Eksemplarer til Uddeling til en billig Pris ved Henvendelse til Forfatteren. Adresse: 2. Mynstervej V.
— Tulipanen, dens Historie og Dyrkning. 1900. Pris 60 Øre.

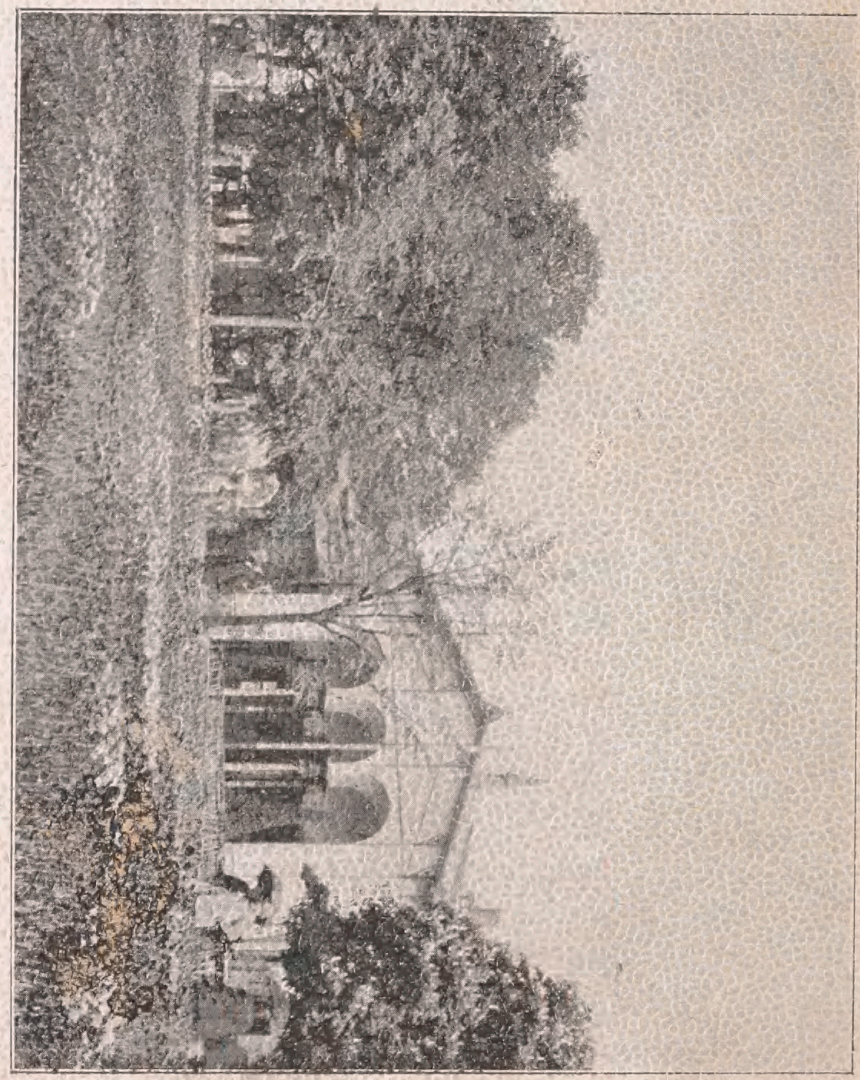

Darwin-Tulipaner.
Efter Fotografi fra den internationale Havebrugs-Udstilling i Hamborg 1897.

Foranstaaende Afbildninger stamme fra følgende Firmaer:

Barr & Son's, 11 og 12 Kingstreet, Covent Garden, London.

Haage & Schmidt, Erfurt.

E. H. Krelage & Sohn, Haarlem.

Van Meerbeek & Co., Hillegom—Haarlem.

Vilmorin, Andrieux & Co., 4 Quai de la Megisserie, Paris,